

“Verbàlia vol crear lectors”

‘Verbàlia. Jocs de paraules i esforços de l’enginy literari’, el llibre de Màrius Serra, autor d’un dels dos mots encreuats setmanals d’EL TEMPS, s’ha convertit en un dels assaigs de literatura catalana i universal que més lectors ha tingut en tota la història de l’edició catalana. Publicat per Editorial Empúries el novembre passat, està a punt d’exhaurir-se’n la tercera edició.

Màrius Serra (Barcelona, 1963) signarà exemplars, el Sant Jordi vinent, de la quarta edició de *Verbàlia*.

Jocs de paraules i esforços de l’enginy literari (Ed. Empúries), assaig aparegut el novembre que ha causat un impacte gran. Les 550 pàgines del volum i l’erudició del text no feien preveure’n l’èxit.

—El llibre sembla l’obra de tota una vida, per la informació recollida i ordenada. Però encara no teniu quaranta anys. Com heu acumulat tanta informació?

—Fonamentalment per la gimnàstica de l’article setmanal d’enigmística a l’*Avui*, que té un punt de recerca obsessiva. I perquè he rebut molta informació solidària dels lectors del diari. Són dotze anys d’articles.

—El subtítol té una lectura perillosa, maligna. Fa entendre que l’enginy literari consisteix a fer jocs de paraules.

—El subtítol té la intenció d’indicar que hi ha un camí que va de l’anècdota, que són els jocs de paraules, a la categoria, que és la literatura. Volia reproduir una via d’accés a certs autors que jo he viscut. A partir d’un subterfugi, de l’enlluernament puntual que en definitiva és el joc de paraules, després he entrat en un univers d’autors molt interessant i això és el que volia dir en el subtítol.

—Una de les dificultats que em sembla que teniu per presentar el vostre camp d’interès és l’etiqueta. A nosaltres, ens desagrada “joc de paraules”: no aplega tots els casos i té connotacions perilloses. Tampoc “enigmística”.

—Sí. Amb els anys he vist que l’enigmística n’és una part, important, però en cap cas majoritària del que és l’aplicació de l’enginy a l’univers verbal. L’enigmística només inclou els artificis que han estat fets per amagar l’ou. És a dir, que tenen una solució. Pel que fa a “joc de paraules” penso que és d’una banda excessivament vague i d’una altra, molt ambigu. En el llibre aposto tímidament per l’etiqueta d’un lingüista holandès, la “ludolingüística”.

—La festa verbal.

—Fantàstic! Això és Rabelais. Sí, sí, la festa és el rerefons d’aquest univers. De la nostra relació juganera amb les paraules.

—Millor que amb la llengua?

—El mot “paraula” em continua semblant una bona etiqueta. És més, alguna vegada, des d’un punt de vista irònic, m’havia definit com a “parauler”.

—Però de Shakespeare a la cantant Mina, només cal repetir “paraula” tres cops per escarnir-la, buidar-la.

—Es veritat. Però les mateixes paraules que són acusades de buidor contenen molts significats ocults. D’altra banda, quan parlem de llengües sovint saltem a un territori clarament polític, col·lectiu, i menys íntim. Però és cert que joc de paraules, justament per “parauler” i per “joc”, té connotacions pejoratives.

—El Marquès de Bièvre, impulsor del *calembour*, adverteix dels perills del joc de paraules. Es troba a l’abast de tothom, no denota intel·ligència i pot esdevenir un joc superficial infantil, brillant

i poc sòlid, que escanya els sentiments i l'art de la conversa.

—L'enginy verbal és una corda fluixa. Hi ha molt enginyós que es crema en el seu enginy. Una aportació catalana important són els versos de Carles Riba "Del joc i del foc"; el foc seria el territori dels sentiments, de la profunditat moral, i el del joc, el terreny formal que permet expressar-ho.

—L'esperit comú als jocs de paraules en sentit ampli és l'humor. *Verbàlia*, per tant, pot formar part de la història de l'humor literari, no?

de veritat, per conèixer el sentit ocult de les sagrades escriptures.

—*Verbàlia* és un viatge apassionant per la literatura a través dels recursos lúdics de la llengua. Però cal reconèixer que molts escriptors fracassen per voler jugar amb la llengua.

—Quan només hi juguen és quan es demostra que no tenen coses a dir. Ara, quan en tenen, és fonamental que aprenguin a posar les paraules en joc perquè tot allò que tenen a dir acabi sent matèria verbal. L'única definició de literatura que s'ha

per a la nostra llengua, amb Lull. I perquè el vers, "La vida és breu e l'art se mostra llonga", un lloc comú horacià, em semblava adequat al joc lingüístic, que ens depassa.

—El llibre ha eixamplat l'àmbit dels vostres corresponsals?

—Sí. La correspondència electrònica m'ha desbordat. Amb puntualitzacions concretes.

—La més curiosa?

—Que en el fragment de *La disparition* de Perec, novel·la escrita sense la lletra "e", se'm va colar una "e". La paraula "air" apareix escrita "aire".

—Això de fer una novel·la sense una lletra no ho trobeu una collonada?

—Sí, clarament. Sense pal·liatius. Però poso l'exemple de Perec per diferenciar el que és gimnàstica del que és ballet. En el seu cas no podem oblidar que l'absència és un gran tema literari. La seva família, jueva, va desaparèixer als camps nazis. De manera que utilitza aquest artifice com a correlat narratiu i em sembla que va una mica més enllà de la gimnàstica, és a dir, fa ballet.

—Els vostres seguidors són lectors de literatura o bojos del joc de paraules, encreuats i tota la resta?

—Hi ha una mica de tot però jo cada cop aspiro, amb més força, a estirar-los cap al territori de la literatura. Molts professors m'han dit que en aquest territori tan ampli que he descrit com a *verbàlia* troben moltes eines per crear lectors i això em fa molt feliç, perquè és la meua última intenció. No és cap fórmula màgica. Consisteix a esborrar la frontera entre llengua i literatura. És absurd que hi hagi murs entre els que es dediquen a la llengua i els que es dediquen a la literatura.

—Contra molts manuals, *Verbàlia* encomana la passió per la literatura. Recorda que la literatura és una festa.

—Una de les més intenses. I aquesta intensitat és el que m'interessava. Les acadèmies sovint són "aixafaguitarres". Sembla com si els dolgués que els lectors participem de la literatura com una festa.

"Molts professors m'han dit que en aquest territori tan ampli que he descrit com a 'verbàlia' troben moltes eines per a crear lectors, i això em fa molt feliç."

—Sí. L'humor es basa en una petita subversió de l'ordre establert de les paraules però és tan subjectiu que no gosaria mai fer-ne una classificació com n'he fet del joc de paraules. El mateix mecanisme retòric ens permet riure o creure. L'humor està molt a prop del sagrat i jo aquí em limito a explorar els mecanismes. Si voleu un joc infantil, les sigles de la RENFE, que volen dir "Rogamos Empujen Nuestros Ferrocarriles Estropeados".

—O "Rogamos Empujen. Nos Falta Electricidad".

—També. I més. Això, aquest mateix mecanisme, els cabalistes l'anomenen *notarikon* i li atorguen valor

consensuat és que la literatura es fa amb paraules.

—A nosaltres, ens agrada més aquella que diu que la bona literatura és la que amaga les paraules.

—Perquè estan combinades amb saviesa, segons les regles de joc, com per exemple la famosa retòrica de la naturalitat de Stendhal seguida per Pla. La definició de joc que m'interessa no és la que limita aquesta activitat als marges de la cultura, o l'arracona als moments del lleure.

—Per què vàreu triar un vers d'Ausiàs March per endevinar, a la coberta?

—Darrerament l'he llegit sovint i m'ha semblat la font més important